

2. Osobitosti medzinárodného práva

Cieľom tejto kapitoly je upozorniť čitateľa na špecifická medzinárodného práva. Tieto spočívajú jednak v odlíšení znakov charakteristických pre vnútroštátne právo od charakteristiky medzinárodného práva. Tieto sú už štandardnou súčasťou učebníc medzinárodného práva a uvádzame ich v druhej podkapitole. Okrem bežne uvádzaných špecifik sem zaraďujeme aj konsenzuálny základ medzinárodnoprávnej jurisdikcie. Celkom určite je možné ale uvažovať aj o iných odlišnostiach. Obmedzujeme sa na tie, ktoré považujeme za najzásadnejšie a zároveň, ktoré všeobecne charakterizujú medzinárodné a vnútroštátne právo.

Do učebnice sme sa ale rozhodli zaradiť aj prvú podkapitolu. Jej účelom je zasadiť medzinárodného práva do širšieho kontextu, ktorý vysvetľuje význam medzinárodného práva v medzinárodnom systéme. Povaha medzinárodného systému, naopak, ovplyvňuje podobu a formovanie medzinárodného práva a jeho poznanie je tak nevyhnutné pre hlbšie pochopenie povahy medzinárodného práva. Pre dosiahnutie tohto cieľa sme sa rozhodli čitateľovi stručne priblížiť základné teórie vedy medzinárodných vzťahov a ich pohľad na význam a postavenie medzinárodného práva v širšom medzinárodnom systéme. Na mnohých akademických ustanovizniach je nemysliteľné štúdium medzinárodného práva bez súbežného štúdia jeho medzinárodnopolitického kontextu a naopak.

Medzinárodné právo pôsobí v mocensky diametrálne odlišnom prostredí. Zatiaľ čo vnútroštátne právo je budované v prostredí mocenského monopolu v rukách štátu, medzinárodné právo reguluje vzťahy v prostredí mocenskej anarchie. Toto samotné je azda najvýznamnejším špecifikom, z ktorého napokon vyplývajú aj konkrétne osobitosti opísané v druhej podkapitole.

2.1 Medzinárodné právo v teórii medzinárodných vzťahov

Zásadným rozdielom medzi vedou medzinárodného práva a vedou medzinárodných vzťahov tkvie v skutočnosti, že veda medzinárodných vzťahov skúma správanie sa aktérov medzinárodných vzťahov a ich záujmy. Zaujímá ich najmä politický aspekt, preto ju možno považovať za politickú vedu. Formuluje

3. Vzťah medzinárodného práva k iným právnym systémom

Hoci táto časť by mohla byť vnímaná ako čisto teoretická, pre bežného občana, ako aj právneho experta môže mať v určitých prípadoch kľúčové implikácie. Napríklad v prípade občana, ktorý žije v inom štáte ako štát jeho občianstva, je kľúčové poznať či svoje práva môže oprieť priamo o normy medzinárodného práva, alebo, naopak, o vnútroštátne právo, ktoré prevzalo normu medzinárodného práva. Rovnako, právnik zastupujúci svojho klienta v konaní pred vnútroštátnym súdom by mal poznať, či práva klienta môže odvodiť z vnútroštátneho, alebo priamo z medzinárodného práva. Riešenia uvedených situácií sa totiž do veľkej miery odvíjajú od zadenovania vzťahu týchto právnych odvetví. Ako bude ďalej vysvetlené, univerzálne riešenie v tomto prípade neexistuje a medzinárodné právo necháva zadenovanie vzťahu s vnútroštátnym právom na domáce právne poriadky pri zachovaní určitých princípov vyplývajúcich z medzinárodného práva.

3.1 Medzinárodné právo a vnútroštátne právne systémy

Medzinárodné právo vytvára práva a povinnosti pre štáty, medzivládne organizácie, subjekty *sui generis* a v obmedzenom rozsahu aj pre jednotlivcov. Nerieši však spôsob akým štáty ako pôvodné subjekty medzinárodného práva prevzmu záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva. Inými slovami, medzinárodné právo necháva štátom voľnosť pri voľbe nástrojov pri vnútroštátnom plnení záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva.¹¹⁹

Na druhej strane však medzinárodné právo obsahuje niektoré základné princípy vymedzujúce vzťah medzinárodného práva verejného voči vnútroštátnemu právu. Konkrétne, z článku 27 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve vyplýva, že žiadny štát sa nemôže dovoliavať ustanovenia vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy. Rovnaké pravidlo sa vzťahuje aj k záväzkom vyplývajúcim z medzinárodného obyčajového práva. Jeho existenciu

¹¹⁹ WOUTERS, J., RYNGAERT, C., RUYS, T., DE BAERE, G. *International Law – A European Perspective*. Oxford : Hart Publishing, 2019, s. 177.

Tretou skupinou je služobný personál, ktorý býva v zamestnaneckom pomere k vysielajúcemu štátu. Z povahy právneho vzťahu teda môže ísť o upratovačky, kuchárov, záhradníkov a pod.⁵⁵⁴

Obrázok 10. Odovzdávanie poverovacích listín do rúk japonského cisára Naruhita, veľvyslancom Ivanom Surkošom 10. 04. 2024
Zdroj: MZVEZ SR

V praxi býva zväčša vyslanie samotného zástupcu uskutočnené až po ustálení zastupiteľského úradu a príprave jeho riadneho fungovania. Pre osobu šéfa misie je potrebný tzv. **agrément** – súhlas s osobou, ktorá má byť poverená vedením diplomatickej misie. Štát má vždy možnosť odmietnuť udeliť súhlas a nie je povinný oznámiť dôvody odmietnutia.

Medzinárodné právo nepredpisuje lehotu, v ktorej má dôjsť k vyjadreniu sa k osobe navrhutej za šéfa misie. Agrément sa vyžaduje v prípade osoby veľvyslanca, vyslanca a *chargé d'affaires en pied*, nie v prípade *chargé d'affaires ad interim*, kde stačí notifikácia ministerstva zahraničných vecí. Žiadosť o *agrément* sa podáva spravidla ústne, ak má dôjsť k zmene zástupcu, pokiaľ nie je v prijímajúcom štáte úrad vysielajúceho štátu žiadajúceho o *agrément*, požiadava sa oň prostredníctvom zastupiteľského úradu prijímajúceho štátu v inej krajine. Postup a forma závisí od praxe a nie je normovaná medzinárodným právom, no prevedenie môže mať významný dopad na ďalšie medzinárodné vzťahy medzi štátmi navzájom, prípadne vypovedať o úrovni takýchto vzťahov.⁵⁵⁵

Akonáhle získa zamýšľaný diplomatický zástupca *agrément*, býva takýto zástupca oficiálne menovaný hlavou štátu, popri diplomatickom pase dostáva aj **poverovacie listiny** (*Lettres de créance*). Tento dokument potvrdzuje menovanie osoby v diplomatickej hodnosti a je po príchode do prijímajúceho štátu odovzdaný hlave štátu. Až po odovzdaní sa ujíma svojej funkcie, dovtedy by sa mal zdržať akýchkoľvek oficiálnych akcií, jeho pobyt do tej doby má súkromný charakter. Akt odovzdávania poverovacích listín sprevádza zväčša

⁵⁵⁴ Článok 1 písm. c) a g) Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch z roku 1963.

⁵⁵⁵ Diplomatická Prax, Ministerstvo zahraničných vecí, Diplomatický protokol, 1996, s. 35.

2. Riešenie sporov v medzinárodnom práve

Od tohto momentu „národy sveta už nebudú považovať vojnu za zákonný prostriedok na riešenie sporov“. Zmluva zaútočí na „zlo v jeho samom koreni“ tým, že zbaví vojnu „jej legitimacy“.⁸⁵⁶

„Zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a pre tento cieľ robiť účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo ohrozeniu mieru, odstránilo sa jeho ohrozenie a potlačil každý útočný čin alebo iné porušenie mieru, a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva uskutočňovať mierovými prostriedkami úpravu alebo riešenie sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru.“⁸⁵⁷

Tak, ako v akejkoľvek inej sfére práva, tak aj v medzinárodnom práve sa vyskytujú spory medzi jednotlivými zainteresovanými subjektmi. V tejto časti sa zameriame na definovanie sporu podľa medzinárodného práva a najmä na spôsoby riešenia sporov. Tieto spôsoby sa v priebehu času menili a v súčasnosti je možné ich rozdeliť na právne záväzné a nezáväzné. Pravdepodobne najväčšou transformáciou pre riešenie sporov v medzinárodnom práve je odmietnutie možnosti použitia ozbrojených síl na riešenie sporov.

V minulosti bola vojna absolútne legitímnym, ale najmä legálnym spôsobom riešenia problémov v medzinárodných vzťahoch. Medzinárodné právo ako také nezakazovalo vojenské riešenie konfliktov. Medzinárodné právo aj dnes pozná pojmy ako *casus belli* (slov. „dôvod vojny“), keď ide o odôvodnenie vojenských operácií voči inému štátu. Použitie vojenskej sily je dnes prísne limitované po právnej stránke na niektoré situácie. Samotné spory medzi štátmi však nezmizli, a preto sa časom vyvinulo viacero spôsobov a metód mierového riešenia sporov s medzištátnym prvkom. Charta OSN v čl. 2 ods. 3 ustanovuje „*povinnosť riešiť medzinárodné spory mierovými spôsobmi, ktorými nie je ohrozená medzinárodná bezpečnosť...*“. Niektoré sú viac či menej previazané s fungovaním diplomacie a medzinárodných vzťahov ako čisto právne termíny, resp. metódy. Tento aspekt podčiarkuje komplexnosť, ktorú je potrebné vnímať pri riešení sporov

⁸⁵⁶ Aristide Briand, francúzsky minister zahraničných vecí pri slávnostnom podpise Briand-Kellogg Pact v roku 1928, ktorý prvýkrát v histórii odmietol vojnu ako legitímny prostriedok na riešenie sporov v medzinárodnom práve. Pozri aj <<https://www.uua.org/international/blog/disarmament/when-war-was-declared-illegal-kellogg-briand-pact>>.

⁸⁵⁷ Článok 1 Charty OSN definuje ciele OSN.

2.1 Metódy riešenia sporov

V nasledujúcej časti sa zameriame na najdôležitejšie metódy riešenia sporov ako ich pozná medzinárodné právo a najmä jeho prax. Historicky sa vyvinuli viaceré metódy riešenia sporov, no poukážeme na fungovanie tých najviac relevantných.

2.1.1 Negociácia

„...najvhodnejším spôsobom riešenia sporu je jednoznačne negociácia“⁸⁸⁰

Termín negociácia má široký význam, ktorý zahŕňa aj akékoľvek rokovanie o rôznych otázkach a nemusí nevyhnutne znamenať existenciu sporu. V tejto časti sa zameriame na užší význam termínu negociácia, ktorý predstavuje riešenie sporov v rámci medzinárodného práva, resp. medzinárodných vzťahov, a to aj v prípade, kedy sporná otázka nemá nevyhnutne právny charakter. V prípade existencie spornej otázky alebo sporu predstavuje negociácia najprirodzenejšiu reakciu jednotlivých aktérov. Otázka – čo je to spor? – predstavuje jednu z najstarších otázok medzinárodného práva a vo všeobecnosti odkazuje na prípad *Mavromatis*: „*Spor je nezhoda v právnej veci alebo skutočnosti, konflikt právnych názorov alebo záujmov medzi dvoma osobami.*“⁸⁸¹

MSD uviedol vo svojom rozhodnutí *Fisheries* v roku 1974, že „*najvhodnejším spôsobom riešenia sporu je jednoznačne negociácia*“.⁸⁸² Historicky predstavuje negociácia najstaršiu formu urovnania sporov, keďže už z dávneho staroveku poznáme situácie, kedy sa viedli rokovania o sporných otázkach medzi jednotlivými predstaviteľmi. V tejto súvislosti je potrebné uviesť rozdiel medzi negociáciou, ktorá predstavuje akékoľvek rokovanie pre vyriešenie sporu a negociáciou, ktorá má určitú zmluvnú podobu. V súčasnosti predstavuje

⁸⁸⁰ MSD *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Zeeland)*, Merits, Judgment, ICJ Reports 1974, s. 32.

⁸⁸¹ „*A dispute is a disagreement on a point of law or fact, a conflict of legal views or of interests between two persons*“: *Mavrommatis Jerusalem Concessions Case (Jurisdiction) (1924) PCIJ (Ser. A) No. 2*. V ďalšom prípade *Interpretation of the Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania*, Advisory Opinion of 30 March 1950 (first phase), 1950, ICJ Report 65. MSD ponúkol podobnú definíciu: „*situácia, v ktorej mali obe strany jasne opačné názory na otázku plnenia alebo neplnenia určitých zmluvných záväzkov.*“ („*a situation in which the two sides held clearly opposite views concerning the question of the performance or non-performance of certain treaty obligations.*“).

⁸⁸² *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Zeeland)*, Merits, Judgment, ICJ Reports 1974, s. 32.

Slovenská skúsenosť

Dňa 20. mája 1938 vyhlásila československá vláda výnimočný stav po tom, čo Nemecko 19. mája 1938 sústredilo vojská pri československých hraniciach. Dňa 25. júla 1938 vyslali Briti do Prahy vyšetrovaciu misiu pod vedením lorda Waltera Runcimana vyšetrovať sudetský problém a vyšetrovacía misia vydala v auguste 1938 správu. Špecifickosť a najmä prelínania sa s ostatnými aspektmi mierového riešenia sporov je zrejmé z faktu, že v prípade vyslania misie pod vedením Runcimana bola diskutovaná otázka, či ide o zasahovanie do československých záležitostí. Napokon sa táto otázka uzavrela tak, že vzhľadom na fakt, že československá vláda súhlasila s misiou a skutočnosť, že mala len formu poradenstva tak išlo skôr o mediáciu ako o intervenciu do samotného sporu.⁹²³

2.1.3 Mediácia a zmierovacie konanie

Mediácia a zmierovacie konanie sú do značnej miery previazané koncepty, ktoré sú charakteristické angažovaním tretej strany do sporu. Ich cieľom je dosiahnutie prijateľného riešenia pre sporové strany predtým ako sa využijú právne záväzné mechanizmy arbitráže alebo súdneho konania. Obidve konania majú taktiež za cieľ znížiť finančné náklady pre strany a skrátiť dĺžku konania.

Mediácia

Negociácia predstavuje základný aspekt riešenia sporov, no sporové strany nie sú vždy schopné vyriešiť predmetnú otázku kvôli ťažko prekonateľným rozdielom k predmetu sporu. V tomto prípade je často najlepším riešením zaangažovanie tretej strany, voči ktorej požívajú obidve strany dôveru. Cieľom prítomnosti tretieho subjektu počas negociácii je snaha o vyriešenie spornej otázky v predsúdnej, resp. prearbitrážnej fáze. Strany sú motivované hľadáním kompromisu, a preto mediácia a zmierovacie konanie predstavuje určitú nadstavbu negociácii.

⁹²³ QUINCY, W. The Munich settlement and international law. In *American Journal of International Law*. 33 (1), 1939, s. 23.

- Rada Európy, EÚ, jednotlivé štáty atď.). Svoju odpoveď vždy odôvodnite relevantnými ustanoveniami právneho rámca.
2. **Prípravte krátke zhrnutie argumentov pre a proti využitiu týchto Vami uvedených právnych spôsobov na vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti za zločin agresie spáchanej v kontexte situácie v štáte Giskar. Zamerajte sa pritom na otázky týkajúce sa právomoci, obmedzení právomoci, imunity predstaviteľov, zdroje financovania.**
 3. **Vyberte si zo zoznamu jeden Vami preferovaný spôsob vyvodenia trestnoprávnej zodpovednosti za zločin agresie spáchaného v kontexte situácie v štáte Giskar a pripravte krátku právnu argumentáciu prečo je tento spôsob najlepším riešením na vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti za zločin agresie.**
 4. **Pozrite sa na právny rámec fungovania MTS a pripravte návrh *de lege ferenda* ako by medzinárodné spoločenstvo mohlo predísť podobným ťažkostiam pri stíhaní zločinu agresie MTS.**

Tip: Pri zostavovaní zoznamu existujúcich právnych možností na vyvodenie trestnej zodpovednosti za zločin agresie môžete vychádzať z existujúcich právnych základov inštitucionálneho systému medzinárodného trestného súdництва (napr. medzinárodné vojenské trestné tribunály, ad hoc trestné tribunály, či hybridné (osobitné) trestné tribunály. Bližšie pozri časti podkapitol 7.1.1., 7.1.2. a 7.1.3.

7.2 Medzinárodné trestné právo hmotné

Medzinárodné trestné právo hmotné vzniká skôr ako inštitucionálny systém medzinárodnej trestnej spravodlivosti. Za prvý zločin podľa medzinárodného práva sa považuje **zločin námorného pirátstva**. Tento sa stáva zločinom podľa práva národom (*delictum iuris gentium*) približne od konca 17. storočia, kedy sa piráti začínajú vnímať ako nepriatelia celého ľudstva (*hostis humani generis*). Dovtedy bolo pirátstvo vnímané ako bežný trestný čin, ktorý potláčal štát, ktorého sa trestná činnosť týkala. Či už piráti pôsobili v jeho vodách, alebo napádali jeho obchodníkov. Od konca 17. storočia však začína naberať na význame spoločná hodnota všetkých národov, ktorým je rozvoj obchodu. Všetky štáty mali záujem na tom, aby sa obchodníci mohli bezpečne plaviť cez širé more. Preto sa